

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Hengl Melinda

Recenzió Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről

Review of Gabriella Kármán's book: The Forensic Expert Evidence

Absztrakt

A recenzió bemutatja Kármán Gabriella doktori értekezéséből (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018) készült, 2019-ben megjelent „*A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei*” című monográfiájának alapvetéseit.

Kulcsszavak: kriminalisztikai szakértői bizonyítás, tudományos megalapozottság, írásszakértés, nyomszakértés, ujjnyomszakértés.

Abstract

This review presents a summary of the monograph (title: “*The Forensic Expert Evidence...*”, published in 2019.) of Gabriella Kármán. The monograph was based on her doctoral dissertation (Eötvös Loránd University, Faculty of Law, 2018.).

Keywords

forensic expert evidence, scientific substantiation, forensic handwriting analysis, forensic toolmark analysis, forensic fingerprint analysis.

Kármán Gabriella, az Országos Kriminológiai Intézet munkatársa, „*A kriminalisztikai szakértői bizonyítás*” című „*A hiteltérdemlőség építőkövei*” alcímű könyve 2019-ben jelent meg az Országos Kriminológiai Intézet kiadásában.

A mű a szerző doktori értekezésének (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018) nyilvános közlésű változata. A monográfia előszavát Finszter Géza egyetemi tanár, professor emeritus írta, amelyben így összegezte véleményét: „*Vállalkozása bátor; teljesítménye úttörő jelentőségű, módszertana példamutató. [...] Kármán Gabriella a jog humánumának elkötelezett képviselője.*” A mű szenvedéllyel végzett, kitartó kutatómunka eredménye, amelyben jól érzékelhető a szerző elhivatottsága. A kriminalisztikai szakértői bizonyítás napjainkban is aktuális témáját tárgyaló monográfiában, a bevezetőnek tekinthető első fejezet és az utolsó, „*Összegzés*” fejezet között három fő részre bontva vezet végig az ismereteken. A hatékony eligazodást részletes tartalomjegyzék könnyíti. Nagyon hasznosak és informatívak az egyes fejezetek elején elhelyezett és szürke háttér kiemeléssel hangsúlyozott rövid felvezetések, amelyek ráhangolnak az adott rész tartalmára.

Az első fejezet bevezetőjében írtak szerint: „*az igazságügyi szakértői tevékenység általában [...] állandó kihívásokkal küszködik, ez a folyamat a bizonyítás szabályaira, jellemzőire is világszerte hatást gyakorol.*” A szerző általi megfogalmazásban a könyv két alapkérdésre keresi a választ: „*Hogyan képesek megfelelni ezeknek az elvárásoknak a kriminalisztikai szakértői szakterületek? Hogyan kérhetők számon a hiteltérdemlőség megújuló feltételei?*” Már az első fejezetben hangsúlyozza azon véleményét, hogy (az alcímben is szereplő) hiteltérdemlőség a fokmérője annak, hogy mennyire hatékony a megismerés a büntetőeljárás során, és miként tesznek hozzá az igazság megállapításához a bizonyítás eszközei és módszerei. Említést tesz arról, hogy a hiteltérdemlőség egyben eredője egy komplex rendszernek is. A Daubert-kritériumokra történő utalás eredményeként ismerteti, hogy kutató jogászként konkrétan mely főkérdések körüljárását tűzte ki célul, tehát: „*Megfelelnek a feltételnek jelenleg a kriminalisztikai szakértői területek? Hogyan kezeli Magyarországon a kriminalisztika gyakorlata, tudománya, illetve a jogalkalmazás az egyes szakterületek korlátait? Milyen lépések lennének szükségesek a hiteltérdemlőség megteremtéséhez?*”

Az első fő rész („*Elméleti alapvetések*”) négy fejezetet foglal magába. „*A tudományos kriminalisztika kialakulásának főbb állomásai*” című 2. fejezet betekintést nyújt a kriminalisztika kialakulásának jelentősebb lépcsőfokaiba, felvázolva a kriminalisztika történetét és fejlődését. Tárgyalva a „*számítógépes támogatottság*” előretörésének szerepét, amellel állást foglalva, hogy: „*ez az irány határozott, egyenes ívű és megkerülhetetlen.*”

A 3. fejezet hangsúlyozza a szakértői bizonyításra nehezedő új kihívásokat a büntetőeljárásban. Bemutatva az angloamerikai (akkuzatórius) büntetőeljárás alapvetéseit, a bizonyítás körében kitérve a bíró szerepére, a relevancia és az alkalmazhatóság kérdésére, valamint a megbízhatóságra. Vákolja a Daubert-ügy hatását az

Egyesült Államok igazságszolgáltatási gyakorlatára. Külön-külön alcímet szentel a National Research Council of the National Academies (NRC) 2009-es jelentésének tárgyalására a forenzikus tudományok helyzetéről az USA-ban, valamint e jelentés hatásának az európai krimiáltechnikára, érintve a European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI) jelentőségét és a németországi helyzetet. A 4. fejezet áttér a magyarországi szakértői bizonyítás tárgyalására és már a felvezetőben hangsúlyozza, hogy: „*új megismeréstudomány van születőben*”. Bemutatja a megismerés és a bizonyítás fogalmának különböző megközelítési módjait, majd áttér a szakértői bizonyítás ismeretelméletére. Ez utóbbi keretében jelenik meg a mű egyik fő hipotézise, miszerint: „*a tudományos és a technikai fejlődés hatására nemcsak a szakértői ismeretanyag és módszertan változik, nemcsak az igénybe vehető szakterületek köre alakul át, de a szakértői megismerési folyamat is alapjaiban megújul*”. Részletezi a szakértői megismerési tevékenység sajátosságait és a bizonyítás alanyainak megismerő tevékenységét. Utal arra, hogy „*a bizonyításnak – elsősorban a büntetőeljáráson belül – saját megismerésmélete van kialakulóban*”. Vázolja, hogy a filozófia, a logika és a pszichológia mellett a matematika, az informatika, az információelmélet és a kibernetika hatása jelentős a kriminalisztikára. A kriminalisztikai megismerés körében bemutatja a nyomelmélet, az azonosításmélet és a kriminalisztikai bizonyításméletek alapvetéseit. Majd kitekintést ad a Bayes-analízis alkalmazhatóságáról a kriminalisztikában. A fejezetet a kriminalisztikában megjelenő kognitív fordulat bemutatásával zárja, amely egyben gördülékeny átvezetés e rész utolsó témájára, a tudományos megalapozottságra, amelynek a szerző külön fejezetet szentel. Az 5. fejezet középpontjában a szakértői vélemény hitelt érdemlőségének egyik fő feltétele, a tudományos megalapozottság áll. Külön-külön alcímek alatt bemutatja a hitelt érdemlőség tényezőit a szakértői vélemények esetén, több oldalról körüljárva a tudomány fogalmát, részletezve a tudományos módszer alapvetéseit és a forenzikus tudományok módszertanát. Ez a fejezet logikusan vezet át a következő fő rész tárgyalására.

Az öt fejezetből álló második fő rész a tudományos megalapozottság felől elemzi a klasszikus kriminalisztikai szakértői területek főbb jellemzőit. Bemutatja a klasszikus területekre vonatkozó és a téma szempontjából lényeges ismereteket, külön-külön fejezetekben tárgyalva az egyes szakértői területeket. Legrészletesebben a kézírászakértői szakterületet fejti ki (köszönhetően a szerző szakmai tapasztalatainak, mert folytatott írászakértői és grafológiai tanulmányokat is), majd áttér a nyomszakértői, a fegyverszakértői és az ujjnyomszakértői területekre. A szerző 6. fejezetben tárgyalt hipotézise szerint: „*a szakértői feladatok közül elsődlegesen az azonosítás kérdésköre állítható objektívebb alapokra, itt vannak meg leginkább az automatizálás feltételei is*”. A nagyon részletes 7. fejezetben a kézírászakértői szakterületet veszi górcső alá. Amellett foglal állást, hogy „*van létjogosultsága*

a XXI. század első felében a kézírásvizsgálatok lehetőségeiről szólni, akkor is, ha a Gutenberg-galaxison túl és a Neumann-galaxison innen a kézírás válságáról szólnak a hírek”. Kifejti, hogy „a legerjedtebb funkciója alapján azonban a kézírás – magatartási jellemzőként – biometrikus személyazonosító jellemzőnek tekinthető, mind a személyazonosítás, mind a hitelesítés során alkalmazható, a folyamat bizonyos szinten automatizálható”. Kitér a kézírásvizsgálat alapjaira, a kézírászakértő feladatára és részletezi a kézírászakértői vizsgálatot. Ismerteti az írásszakértés lehetséges fejlődési útjait és a hazai kézírás-azonosítást a külföldi kritikák tükrében. Zárásként kitekint a grafológia helyzetének alakulására. E fejezetben kap helyet a szerző empirikus kutatási eredményeinek bemutatása, amely különösen figyelemre méltó része a műnek. A kutatás során öt év (1995–1999) írásszakértői szakvéleményeit vizsgálta, az akkori nevén Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet Írás- és Okmányszakértői Laboratóriumában. Érdeklődése hat szempontra terjedt ki: 1) a vizsgálat céljára; 2) az írásszakértői kompetenciára; 3) a vizsgálat tárgyára és az írásszakértői feladatokra; 4) a vizsgálat módszereire; 5) a vizsgálat eszközeire; 6) a más szakértőkkel együtt végzett feladatokra. A nyomszakértői és a fegyverszakértő területtel foglalkozó 8. és 9. fejezet kisebb terjedelmű. Minkető szerkezeti felépítésére jellemző, hogy az azonosítási feladatok tárgyalását (a nyomszakértés esetén külön alcím alatt az eszköznymok vizsgálatát; a fegyverszakértésnél a töltény hüvelye és a lövedék vizsgálata alapján történő azonosítást), az objektivizálás, automatizálás, valószínűségi statisztika kérdéskörökre vonatkozó ismeretek elemzése követi. A 10. fejezet, amely az ujjnyomszakértéssel foglalkozik kissé részletesebb az előző kettőnél. A daktiloszkópia alapvetéseinek és főbb nyilvántartásainak ismertetése után részletezi az Amerikai Egyesült Államok vonatkozó ítélkezési gyakorlatát a Daubert-ügy fényében, kitér a továbbfejlesztés lehetőségeire és a tudományos megalapozottság fokozásának törekvésére is, amely ismét szép átvezetést ad a következő fő részre.

A négy fejezetből álló harmadik főrész címéből is kitűnik, hogy célja annak bemutatása, hogy melyek „A szakvélemény hitelt érdemlősége fokozásának egyéb dimenziói és tényezői”. Ennek keretében a 11. fejezetben kap helyet az európai minőségbiztosítási kritériumoknak való megfelelés kérdésköre Magyarországon, mind a négy korábban említett szakértői területet külön alcím alatt tárgyalva, hangsúlyozva az akkreditáció jelentőségét és a hazai akkreditációs dátumokat, valamint az ujjnyomszakértés esetén érintve, hogy „az akkreditáció nem jelenti azt feltétlenül, hogy egy-egy szakértői területen – akár az európai térségben – egységes módszerekkel folya a tevékenység. [...] az egyes országokban eltérő számú miniciaponatok egyezése a feltétele az ujjnyom azonosításának”. A fejezet a kriminalisztikai szakértés hazai fejlesztési lehetőségeinek tárgyalásával zárul. Az informatív 12. fejezet az egyes kriminalisztikai nyilvántartások jelentőségét és szerepét taglalja.

A szerző összeveti a szakértői és az eljárási nyilvántartásokat, kitér arra, hogy a szakértői nyilvántartások közé tartozó biometrikus nyilvántartások kriminalisztikai nyilvántartásoknak tekinthetők, és megfontolandónak tartja a kriminalisztikai nyilvántartások fogalmának szélesítését. Külön-külön alcímek alatt tér ki a tárgynyilvántartásokra és a jövő bünyügyi nyilvántartására (az integrált bűnüldözési rendszerekre) is. „*A kriminalisztikai szakértői vélemények nemzetközi felhasználhatóságának tényezői*” címet viselő 13. fejezet részletezi a bizonyítékok nemzetközi felhasználhatóságának elveit (külön-külön alcímeket szentelve a kölcsönös elismerés elve alkalmazásának és térhódításának), a bünyügyi együttműködés kereteit és a büntető igazságügyi együttműködés állomásait az Európai Unióban. A fejezet a bizonyítékok határokon átvélt alkalmazhatóságával, kiemelten az European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020) elképzelés ismertetésével zárul. A 14. fejezet foglalkozik a szakvélemény hiteltérdemlőségének biztosítékával, tehát a szakértői bizonyítás jogi és szervezeti kereteivel. A szerző a jogi hátteret és kereteket öt témakör mentén elemzi: 1) a szakértő a bizonyítási eljárásban (részletezi a szakértő feladatát és igénybevételét); 2) a szakértői szervezetrendszer (kifejti a szakértői tevékenység kereteit és a szervezetrendszer biztosítását); 3) a szakértelem (tárgyalja a szakértővé válás feltételeit és a tevékenység minőség-biztosítási rendszerét); 4) a megalapozottság (tartalmazza a szabályozását a szakértői vizsgálatnak és véleménynek, valamint a támpontjait a szakértői módszernek és értékelésének); végezetül 5) az autonómia és a függetlenség szervezeti és működési garanciái (bemutatja a kizárás intézményének jelentőségét és hatásait).

A szerző az „*Összegzés*” részben hangsúlyozza, hogy a műben „*az ún. forenzikus diszciplínák tudományos megalapozottsága kapcsán jelentkező aggályokat és az ennek kapcsán felmerülő megoldási javaslatokat*” állította a középpontba. Összefoglalóan ismerteti, hogy a megbízhatóság garantálásának kérdéskörével már az 1990-es évektől foglalkoztak az Amerikai Egyesült Államokban, majd 2009-től hangsúlyosan előtérbe került a téma a National Research Council of the National Academies (NRC) jelentése (Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward) következtében. Következő lépésként 2015-ben a President’s Council of Advisors on Science and Technology (PCAST) újabb elemzést végzett a témában. Véleménye szerint: „*Magyarországon nincs nagyobb visszhangja ennek a folyamatnak*”, bár meggyőződése, hogy „*jogrendszerünk – így bizonyítási rendszerünk – különbözősége ellenére a bizonyítékok megbízhatóságának, ezáltal alkalmazhatóságának kritériumrendszere azonos alapokon nyugszik – azonos alapokon kell hogy nyugodjon –, hiszen a cél is azonos: az igazság megismerése*”. A közös alapokat a tudományos megalapozottságban, a verifikált módszertan létrehozásának fontosságában látja. Közel 20 éves kutatásainak célja „*annak vizsgálata és bemutatása, hogy hogyan*

érvényesülnek, egyáltalán hogyan kérhetők számon a hiteltérdemlőség korszerű követelményei azokon a szakértői területeken, amelyek nem állnak klasszikus értelemben természettudományos alapokon”. Hangsúlyos kérdés, hogy: „*Hogyan biztosítható a kriminalisztikai szakértői területeken (a nyom-, a fegyver- és az írásszakértői szakterületen, illetve emellett az ujjnyomszakértői területen) a hiteles, megalapozott, reprodukálható szakvélemény?*”. Kutatásának eredményei közül kiemelendők „*a hiteltérdemlőség javítása-erősítése szolgálatában*” javasolt felvetései, amelyek „*egyfelől az akkreditáció, a minőségbiztosítás tervszerű kiszélesítése és elmélyítése, másfelől a bírósági gyakorlat e vívmányokkal való következetes lépéstartása irányába mutatnak*”. Megjegyzi, hogy hazánkban a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetben (új nevén Nemzeti Szakértői és Kutató Központ; NSZKK) valamennyi szakértői területen sikeresen megtörtént az akkreditáció, de ezen túlmutatóan hangsúlyozza, hogy véleménye szerint: „*erről a pontról kellene továbblépni a meglévő módszerek validitásának, megbízhatóságának, valamint a hibahatárok vizsgálata felé*”. A jövőre mutatóan kifejti, hogy: „*szükséges lenne a szakterületek további kutatása. Ennek támogatására meg kellene teremteni a szükséges intézményi és személyi feltételeket*”. Felvázolja a szakértőképzés fontosságát, a módszertani levelek jelentőségét és a jogalkalmazók szerepét is. Figyelemre méltó a mű végén elhelyezett irodalomjegyzék részletessége és alaposága. A 217 tételből álló jegyzék 1845-től 2017-ig (172 évet átfogóan) tartalmaz forrásokat (benne elektronikus és papír alapú, valamint angol és német nyelvű műveket is). A több kriminalisztikai szakértői területet átfogó, színvonalas mű egy rövid idegen nyelvű összefoglalóval nemzetközi szinten is hozzáférhetőbbé válva, az érdeklődők még szélesebb köréhez juthatna el. A monográfia egyaránt ajánlható elméleti kutatóknak, gyakorlati szakembereknek és Finszter Géza szavaival élve: „*mindenkinek, aki hiszi, hogy csak az emberség teheti a büntetőjog-alkalmazást hatékonyá, és tudja, hogy a modern kriminalisztika megteremti ennek törvényes eszközeit is*”.

Felhasznált irodalom

Kármán G. (2019): *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei*. Országos Kriminológiai Intézet

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hengl M. (2020): Recenzió Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről. *Belügyi Szemle*, 69(1), 151-156. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.8>